

KÚRIAI ÚTMUTATÓ A SÜRGŐSSÉGI ÉS KÖTELEZŐ GYÓGYKEZELÉSRŐL

A Kúria elnöke 2018 februárjában a sürgősségi - tehát a beteg akarata ellenére elrendelhető - pszichiátriai gyógykezelés elrendelésével kapcsolatos bírói gyakorlat-elemző csoport felállításáról döntött. A joggyakorlat-elemző csoport kizárólag a sürgősségi gyógykezelés [Eütv. 188. § c) pont] miatt elrendelt eljárásokat, összesen 190 ügyet vizsgált. Az anyagi- az eljárásjogi szabályok, illetve a szigorú garanciális előírások érvényesülésének vizsgálata során **a Kúria összességében arra jutott, hogy a feltárt - és lentebb ismertetett - problémák miatt fennáll a formalista jogalkalmazás veszélye ezekben az eljárásokban, és indokolt a jogalkalmazási gyakorlat egységesítése.**

A TASZ a joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleményéből az alábbi összegzést azzal a Kúria által is fontosnak ítélt céllal készítette, hogy a sürgősségi és kötelező gyógykezelések jogalkalmazási gyakorlata egységesebbé váljon, szem előtt tartva az érintett beteg alapvető jogainak érvényesülését. A sürgősségi és kötelező gyógykezelés a legsúlyosabb szabadságkorlátozás, amely egy embert polgári bíróság döntése eredményeként érhet, a döntéshozatal sokszor automatizmusokra épülő jellege és bizonyos szempontból felületessége azonban nem tükrözi kellően e döntés súlyát. A törvényes feltételek hiányában elrendelt kötelező pszichiátriai gyógykezeléssel szemben az érintett valójában nem tud hatékony jogorvoslatot igénybevenni, az eredeti állapot helyreállítása és az elszenvedett sérelmek reparációja lehetetlen. Ezekben az ügyekben az elsőfokú döntés jelentősége kiemelkedő, a törvényi garanciák valódi érvényesülése, a formalista jogalkalmazás elkerülése pedig nélkülözhetetlen. Szervezetünk az alábbi összefoglalót e célokat szem előtt tartva, olyan bírósági titkároknak és bírácoknak készítette, akik a kötelező gyógykezelés elrendelésének folyamatában akár a szemlén való döntéshozatallal, akár a szakértő kirendelésével, akár a jogorvoslati szakaszban részt vesznek.

Az eljárási szabályok közötti inkoherencia

Sürgősségi gyógykezelés elrendelésére csakis a beteg *közvetlen veszélyeztető magatartása* esetén kerülhet sor, tehát azokban az esetekben, amikor az érintett saját vagy mások életére, testi épségére, illetőleg a környezetére közvetlen és súlyos veszélyt jelent és ez a veszélyhelyzet csak azonnali pszichiátriai intézeti gyógykezelésbe vétellel hárítható el. Bár az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.) számos garanciát tartalmaz a kérelmezett jogainak megóvása érdekében (eljárási határidők, kötelező képviselő, független szakértő, bírósági kontroll), a Kúria véleménye szerint alapvető problémát jelent, hogy ezzel egyidejűleg a bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról szóló 2017. évi CXVIII. törvény (a továbbiakban: Bpnptv.) és a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) is alkalmazandók. Az Eütv. tehát egy sérülékeny helyzetű, intézményes keretek között alárendelt pozícióban levő ügyfél jogait védő alapállásból fogalmaz meg garanciákat, míg a Pp. egy, a jogérvényesítési képessége teljében lévő személy lehetőségeiből indul ki. Utóbbi azonban a sürgősségi gyógykezelésnek alávetett ember esetében sajnálatosan nem teljesül. **Ezért az eljárási szabályok között számottevő inkoherencia figyelhető meg, ami a bíróság tényleges kontrollszerepének betöltését megnehezíti.**

Az eljárást megindító értesítés súlyos hiányosságai

A sürgősségi gyógykezelésbe vételről a kórházak az illetékes bíróságot 24 órán belül értesítik és bírósági szemle lefolytatását kérik. A Kúria vizsgálata szerint fontos problémát jelent, hogy ezeknek **az eljárást megindító értesítéseknek a döntő többsége nem felelt meg az Eütv. 199. § (2) bekezdésében foglalt kötelező előírásnak és eljárásjogi szempontból a szükséges minimális tartalmi követelményeknek.** Több intézmény formanyomtatványt használt, amelynek tartalma elavult, pontatlan, a konkrét ügyre vonatkozóan egyediesítést nem tartalmazott. Számos értesítés konkrét kérelmet egyáltalán nem tartalmazott, az eljárás alapjául szolgáló tényállítást mellőzte, téves jogszabályhelyet jelölt meg, és a kérelemben foglaltak megalapozásául szolgáló bizonyítékokat sem tartalmazta. Ezek a súlyos hiányosságok azonban eljárásjogi jogkövetkezményt nem vonnak maguk után. Ezzel összefüggésben a Kúria az alábbi ajánlást fogalmazta meg:

Hiányos kérelem esetén a meghallgatás kitűzésével egyidejűleg a bíróság hívja fel a kérelmezőt a hiányok pótlására azzal, hogy azt legkésőbb a meghallgatásig írásban, vagy a meghallgatáson szóban is előterjesztheti. A hiányokat – különösen az Eütv. 188. § b) és c) pontban foglaltak, illetve az esetleges okiratokat – az idézésben pontosan fel kell tüntetni. A bíróság tájékoztassa a kérelmezőt, hogy a hiánypótlás teljesítésének elmaradása esetén a rendelkezésre álló peradatok alapján hozza meg a döntését.

A gondnok (vagy gyám) szemlén történő jelenlétének biztosítása

Az értesítést követő 72 órán belül meg kell tartani a szemlét, amely során a bíróság eldönti, hogy a sürgősségi gyógykezelés elrendelése indokolt volt-e, és szükséges-e a kötelező gyógykezelésbe vétel. Az eljárásra vonatkozó garanciák egyik fontos eleme lenne, hogy az egészségügyi intézmény meggyőződjön arról, hogy a beteg gondnokság alatt áll-e. Az összefoglaló vélemény kiemeli: a **cselekvőképességet korlátozó gondnokság tényének, a gondnok személyének tisztázása az eljárás kezdetén a kérelmezett jogainak érvényesülése szempontjából meghatározó.** Az egészségügyi szolgáltatóknak kifejezett jogszabályi kötelezettsége vagy lehetősége nincs arra, hogy ellenőrizze a beszállított személy cselekvőképességében teljesen vagy részben korlátozó gondnokság alatt állását, holott ennek a ténynek az egészségügyi ellátással összefüggésben komoly kihatása van. Épp ezért az érintett nyilatkoztatásának különös jelentősége van: a kommunikációképes kérelmezettet (pszichiátriai beteget) nyilatkoztatni kell a családtagjai értesítéséről, arról, hogy szeretne-e meghatalmazni valakit, illetve van-e gondnoka és ha igen, tudja-e ki az. A Kúria vizsgálata alapján nem volt adat arra vonatkozóan, hogy megkísérelték volna felderíteni a kérelmezett törvényes képviselőjét még abban az esetben sem, amikor a gondnokság ténye, a gondnok neve és elérhetősége a kérelemből megállapítható volt. Így a törvényes képviselő a gondnokolt jogait a legtöbb esetben nem tudta érvényesíteni: jogi képviselőt nem tudott meghatalmazni, az eljáráson nem tudott nyilatkozni vagy részt venni. Emellett számos esetben a gondnok jelenléte a kérelmezett betegsége miatt lehet fontos, különösen autizmus spektrum zavarral élő, vagy értelmi fogyatékossgal élő kérelmezett esetén. Erre tekintettel a Kúria az alábbi ajánlást fogalmazta meg:

A cselekvőképességében teljesen vagy részlegesen korlátozott kérelmezett esetén – ügycsoporttól függően – meg kell kísérelni a törvényes képviselő személyének megállapítását. Ha személye a kérelemből ismert, az eljárásról, így a meghallgatás időpontjáról tájékoztatni szükséges. A jogszabályi rendezésig a hivatásos gondnok személyének megállapíthatósága érdekében a kormányhivatalokkal célszerű a szoros együttműködés kialakítása.

Az alapjogi szempontok mellett a törvényes képviselő hiánya eljárásjogi szempontból is problémákat vet fel, hiszen a Pp. 240. § (1) bek. d) pont szerint **hivatalból meg kell szüntetni az eljárást, ha a fél törvényes képviselőjét mellőzték és e hiányt a kitűzött határidő alatt sem pótolták.** A jelen eljárásban a törvényes képviselet ténye legtöbbször meg sem állapítható, így a mellőzés jogkövetkezményének hivatalbóli levonása elmarad, ami súlyos eljárásjogi jogszabálysértés.

Az ügygondnok szerepe, jogállása

Habár a törvényes képviselő "pótlására" az ügygondnok nem feltétlenül alkalmas, az ő kirendelése elméletileg fontos eljárási garanciát jelent. Az összefoglaló vélemény szerint a kérelmezettet a vizsgált ügyek 100%-ában ügygondnok képviselte. A Kúria ugyanakkor rögzíti, hogy **az ügygondnoknak a kérelmezett érdekében eljáró érdemi tevékenysége nem volt megállapítható, előzetes kapcsolatfelvételtől csak néhány kivételes esetben volt adat, az ügygondnok tájékoztatása a Kúria szerint általában "tényleges tartalom nélküli", tájékozódása pedig formális, nem érdemi.** Ezen felül az értesítés tartalmi hiányosságai is nagyban nehezítik az ügygondnok feladat ellátását, ahogy a Kúria utal rá: az ügygondnok garanciális szerepe csak akkor valósulhat meg az értesítés hiányosságai ellenére, ha a kezelőorvos őt részletesen tájékoztatja a beszállítás körülményeiről és a beteg állapotáról. Bár az ügygondnok a vizsgált ügyek 100%-ában jelen volt a szemlén, mindezek a körülmények arra utalnak, hogy az ügygondnok sok esetben nem tudja érdemben betölteni érdek- és jogvédő funkcióját. További problémát vet fel, hogy **a pszichiátriai kezeléssel összefüggő eljárásokban az ügygondnok jogállása nem tisztázott.** Az ítélezési gyakorlat jelenleg az ügygondnok gondnoksági perben való eljárásával analóg módon értelmezi, tehát oly módon, hogy az ügygondnoki képviselőt egy kényszerképviselőt, amely nem akadályozza, hogy az alperes az ügygondnok mellett jogi képviselőt hatalmazzon meg, de emiatt az ügygondnok felmentésére nem kerül sor. Ennek ellenére az Eütv. 201. § (4) bekezdése viszont nem teszi lehetővé ügygondnok és meghatalmazott képviselő párhuzamos részvételét. Ennek feloldására az alábbi javaslatot fogalmazza meg a Kúria:

Jogszabályi egyértelmű rendelkezés hiányában a kérelmezett - függetlenül attól, hogy a jelen eljárással érintett egyes ügycsoportokban a cselekvőképessége korlátozott - teljes perbeli cselekvőképességgel rendelkezik.

A szakértő hatásköre

A Kúria következetes ítélezési gyakorlata szerint **a szakvélemény csak a mentális zavar fennállását igazolhatja, a személyi autonómia szükséges és arányos korlátozása a bíróságra tartozó jogkérdés.** A pszichiátriai gyógykezelés elrendelésére vonatkozó eljárásban a jogi következmények levonása a bíróság feladata, önmagában a mentális zavar (pszichiátriai betegség) fennállása sem a beszállítást, sem a kötelező gyógykezelés elrendelését nem indokolhatja. Önmagában a pszichiátriai betegség fennállása tényét megállapító szakvéleményből a közvetlen veszélyeztető/veszélyeztető magatartás megvalósulására (egyéb peradatok, többlettényállás nélkül) automatikusan nem lehet következtetni. A Kúria által vizsgált szakértői véleményekre általánosan jellemző volt, hogy a szakértő nem különítette el a két kérdésre - tehát a beszállítás indokoltságára és a kötelező gyógykezelés szükségességére - adott válaszait és azok indokolását. Ennek eredményeként **gyakran elmaradt vagy a beszállításkori vagy az aktuálisan fennálló közvetlen veszélyeztető/veszélyeztető magatartás szakértői vizsgálata, de ettől**

függetlenül is megállapítható volt, hogy a szakvélemények jelentős része nem tartalmazott konkrét indokolást a veszélyeztető magatartás megnyilvánulására vonatkozóan. Az összefoglaló vélemény rögzíti, hogy az Eütv. minimális előírásainak sem megfelelő értesítések (kérelmek) mellett **az egyes szakértői vélemények formalizmusa is nagyban szűkíti a tényállás alapos feltárásának lehetőségét**. Mindezekre tekintettel a Kúria az alábbi ajánlást fogalmazza meg:

A szakértői kirendelő végzésnek hangsúlyosan kell tartalmaznia az eljárás alapvető kérdését: a kérelmezett közvetlen veszélyeztető-, illetve veszélyeztető magatartása miben valósult meg, az meghatározott mentális zavarából eredő volt-e és ennek alapján a pszichiátriai intézetbe történt sürgősségi beszállítása és az intézeti gyógykezelése orvosszakmai szempontból indokolt volt-e, illetve a továbbiakban indokolt-e [Eütv. 188. § b) és c) pontjai].

A bíróság az eseti szakértő kirendelése esetén nem mellőzheti az alávetéses nyilatkozat beszerzését vagy a meghallgatás során a jegyzőkönyvbe rögzítését. A kérelmező alkalmazásában álló eseti szakértő függetlensége aggályos.

Az ügydöntő végzés tartalma

A bíróságok a vizsgált 190 esetből 5 esetben utasították el a kérelmet, az összes többi ügyben a beszállítást indokoltnak minősítették és elrendelték a kötelező gyógykezelést. **A határozatok nagyobb része azonban a jogszabályi elvárásoknak nem felelt meg: az indokolás nem tartalmazott konkrét tényállást, a közvetlen veszélyeztető magatartás megnyilvánulásának módját és minősítését, hiányzott a bírósági értékelés, a jogi következtetés levonása és a minősítés.** A fenti esetek egy hányadában a járásbíróságok minden egyediesítést nélkülöző formanyomtatványt használtak és az elrendelést kizárólag a pszichiátriai betegség meglétével indokolták. Ezekre a kirívó hiányosságokra tekintettel a Kúria az alábbi ajánlásokat fogalmazza meg az ügydöntő végzés tartalmi követelményeivel összefüggésben:

Az ügydöntő végzés rendelkező részében a beszállítás indokoltsága és a kötelező pszichiátriai gyógykezelés elrendelésében határozni kell. A határozatnak az egyedi ügyre vonatkozó konkrét, egyediesített indokolást kell tartalmaznia, ami az adott ügyre vonatkozó speciális tényállás és annak jogi indokolása.

A bíróság a Pp. 279. § (1) bekezdése alapján mérlegeli a bizonyítás eredményét. A jelen eljárás sajátosságaira figyelemmel a bizonyítékok

részben szakkérdésnek minősülő orvosi állásfoglalások (kezelőorvosi irat, szakvélemény, előzményi orvosi dokumentáció), illetve a kérelmezett közvetlen veszélyeztető/veszélyeztető magatartása tényére vonatkoznak (a kérelem, a betegszállítási jegyzőkönyv, a rendőrségi irat). A hiányos, a fenti magatartás megvalósulását nem tartalmazó kérelem esetén a bíróság – a képviselő nyilatkozata és a kérelem mellékleteinek hiányában – csak a kérelem tartalmából és egyéb bizonyítékokból, a kérelmezett személyes előadásából indulhat ki.

A bizonyítékok mérlegelésénél értékelni kell, hogy kétséget kizáróan bizonyítást nyert-e:

- a pszichés állapot akut zavara, valamint ezzel összefüggésben
  - a saját vagy mások életét, testi épségét, egészségét közvetlenül és súlyosan fenyegető veszély, azaz a sürgősségi gyógykezelésre beszállítás indokoltsága; és
  - a konkrétan indokolt veszélyhelyzet, nem elegendő a gyógykezelés folytatásának orvosi szempontból fennálló szükségessége, ezáltal a kötelező pszichiátriai intézeti gyógykezelés elrendelése.
-

Önmagában a pszichés betegség, tünet vagy szerfüggőség ténye jogi szempontból, konkrét indokolás nélkül közvetlen veszélyeztető vagy veszélyeztető magatartás megállapítását nem alapozza meg és a pszichiátriai beteg kórházi kezelésének orvosi indokoltságából automatikusan nem következik a kötelező pszichiátriai kezelés elrendelése.

A Pp. 349.§ és 346.§ -ra figyelemmel nem megfelelő:

- a formanyomtatványok alkalmazása,
- a konkrét tényállást, a közvetlen veszélyeztető magatartás megnyilvánulásának módját és minősítését, valamint azok bíróság általi értékelését, a jogi következtetés levonását és a minősítését nélkülöző határozat,
- a határozat mellékletét képező, a kérelmezett konkrét közvetlen veszélyeztető-, veszélyeztető magatartását tartalmazó és indokoló szakértői véleményre való utalás.

A jogorvoslat nem hatékony jellege

Tekintettel arra, hogy a sürgősségi és kötelező gyógykezelés elrendelése az önrendelkezési jogot és személyes szabadságot a legsúlyosabban érintő korlátozás, amelyet egy polgári eljárás során bíróság elrendelhet, különösen fontos lenne, hogy a döntéssel szemben igénybe vehető jogorvoslat valóban hatékony legyen. **A jogorvoslathoz való jog érdemben akkor valósul meg, ha a másodfokú bíróság a jogerős határozatot a kötelezően előírt felülvizsgálatot megelőzően, tehát az elsőfokú határozat meghozatalát követő 30 napon belül meghozza.** Erre pedig objektív okból (a törvényi határidők megtartása miatt) csak akkor van lehetőség, ha az elsőfokú bíróságok a végzést szóban hirdetik ki, a fellebbezés és észrevétel jegyzőkönyvbe rögzítése esetén ugyanis az iratok a másodfokú bíróságokhoz azonnal felterjeszhetők. A másodfokú eljárás során az időszerűség a kérelmezett szempontjából kiemelten fontos annak ellenére is, hogy fellebbezésnek a határozat végrehajtására nincs halasztó hatálya. Ennek ellenére **az esetek zömében a másodfokú határozat megszületésekor az érintettek már nincsenek az egészségügyi intézményben,** így a rendelkezésre álló jogorvoslat sokszor nem tudja hatékonyan betölteni funkcióját. Az ügygondnok szerepe, nem tisztázott jogállása a fellebbezési jog gyakorlásával összefüggésben is aggályos lehet figyelemmel arra, hogy a Pp. 77. § (4) bekezdése alapján **az ügygondnok a fellebbezési jogról le is mondhat, illetőleg fellebbezést nem köteles benyújtani.** A Kúria által vizsgált ügyek egy részére jellemző volt, hogy a kérelmezett és az ügygondnok a fellebbezési jogáról a végzés kihirdetését követően lemond, így az azonnal jogerőre emelkedik. Mindezek mellett az összefoglaló vélemény idézi az Alapvető Jogok Biztosának azon megállapítását, amely rávilágít, hogy ezekben az ügyekben a jogsértések visszafordíthatatlan jellege miatt a felelősség utólagos megállapítása nem képes helyreállítani az eredeti állapotot, a fellebbezés az érintett számára nem nyújt reparációt a jogfosztott állapotban töltött időszakokkal összefüggésben.

Fentiekre tekintettel a Kúria az alábbi ajánlást fogalmazza meg a bíróságok felé:

A joggyakorlat-elemző csoport javasolja, hogy a bíróság az ügy tárgyára tekintettel, valamint a jogorvoslathoz való jog érvényesülése érdekében a lehetőség szerint a meghallgatást követően hozzon határozatot és az ügydöntő végzést szóban hirdesse ki.

A határozatot az eljárás valamennyi résztvevőjének, így a kérelmezettnek, az ügygondnoknak és a kérelmezőnek is kézbesíteni kell.

A jogerős határozat foglal állást a személyes szabadsága korlátozásának megalapozottsága/megalapozatlansága kérdésében, alapvető érdek tehát, hogy a döntés meghozatalára gyorsan, lehetőleg még a 30 napos felülvizsgálatot megelőzően kerüljön sor.

A fentiek kapcsán megjegyezzük, hogy bár a Kúria vizsgálata csak arra terjedt ki, hogy kinek kell kézbesíteni az ügydöntő végzést, jogsegélyszolgálatunk tapasztalatai alapján annak is különös jelentősége van, hogy a kérelmezettnek történő kézbesítés hol történik. Az esetek nagy részében ugyanis a kérelmezett bejelentett lakóhelyére kézbesíti a bíróság a végzést annak ellenére, hogy a kérelmezett a legtöbb esetben ez időben még a kórházban tartózkodik, így csak hazabocsátását követően van lehetősége megismerni az ügydöntő végzés tartalmát teljes egészében. Ez a jogorvoslathoz való jog hatékony érvényesülését sok esetben gátolja. Mindemellett az is alapvető jelentőségű a jogorvoslati jog hatékony érvényesüléséhez, hogy az ügydöntő végzés kihirdetése a kérelmezett beteg számára érthető módon történjen, amennyiben ezt állapota lehetővé teszi, és arról is egyértelmű tájékoztatást kapjon, hogy fellebbezéssel élhet a döntés ellen az ügygondnoktól függetlenül is.